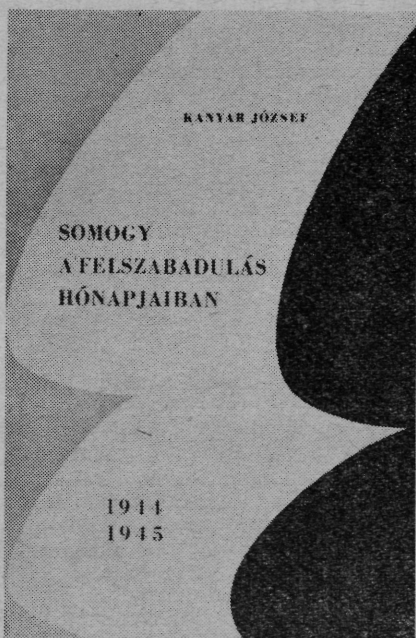

KANYAR JÓZSEF:

SOMOGY A FELSZABADULÁS HÓNAPJAIBAN

(1944—1945.)

(Kaposvár, Somogy Megyei Tanács, 1970. 350 o.)

Kanyar József országosan is közzismert helytörténész újabb munkájával ismerkedhet meg a történelmet kedvelő olvasó.

A kötet műfaját nehéz egyértelműen meghatározni, mert abban — szerencsés arányban, az összefüggéseket jól áthidalva — egyaránt megtalálható a monografikus és dokumentumközlő módszer. A kiadványt lapozgatva azon-

nal szembetűnik, hogy azt kiterjedt levéltári kutatás előzte meg. Kanyar József ugyanakkor ezzel meg nem elégedve felhasználta az eddig megjelent legfontosabb országos és helytörténeti publikációkat is. Ily módon e szakszerű munka lehetővé teszi, hogy a tárgyalt időszak bármely történeti problémájával foglalkozó kutató kézikönyvben hasznalhassa fel.

Olyan helytörténeti munkáról van szó, mely a második világháború korszakát megyei vonatkozásban az országos történelmi helyzetbe ágyazva ismerteti. A szerző komoly érdeme, hogy nem esett a helytörténészeknél oly gyakori hibába, miszerint a megye szerepét legtöbbször eltúlozva, centrikusan ábrázolják.

A kiadvány öt fejezetből, valamint a tudományos apparátusból áll, és tartalmilag két részre osztható. Az első négy fejezet tudományos igényvel elkészített monografikus feldolgozás, amely segítséget nyújt ahhoz, hogy az olvasó konkrét ismeretanyaghoz jusson a megye háború előtti és háború alatti történetéről. Ugyanakkor az így kapott képet egészíti ki az V. fejezet, amely korabeli, eddig még nem publikált dokumentumokat közöl a nyilas uralom időszakáról és a felszabadult Somogy megyéről. E két részt a történelmi események alapján különíthetjük el. Vagyis a felszabadulás mind megyei, mind országos viszonylatban egy új korszak kezdetét jelenti. Kézenfekvő tehát, hogy bár az események egybefolytak, a felszabadulás előtti és utáni

történetünk két elválasztható korszakot ölel fel.

Fontos szerepet tölt be az I. fejezet, amely a megye statisztikai adattárát tartalmazza. Sokrétű adatokat találunk benne pl. az 1930—1944 közötti időszak ipari, mezőgazdasági, közlekedési, művelődésügyi és közegészségügyi állapotáról. A sokszor megdöbbentő adatok kiegészítik az eddigi (országos vonatkozású) ismereteinket s éppen ezért nem tűnik száraz olvasmánynak.

E fejezetből tudjuk meg pl., hogy Somogy megyében „a háborús cselekmények következtében életét veszítette 1805 fő, elmenekült 16 892 fő, elhurcoltak vagy eltűnt 6305 állampolgár. Az elhurcolt zsidók száma 2852 volt. Az elmenekültek közül 1945. június 30-ig nem tért vissza 3422, az elhurcoltak közül pedig 3919, a zsidók közül 2246.” (23. o.)

A könyvnek ez a része talán többet igyekszik adni, mint amennyit az egész kötet szerkezete megkíván. Arra utalunk, hogy míg a kötet címe az 1944—1945-ös évek történetét ígéri, addig a statisztikai adattár visszanyúlik egészen 1930-ig és csak nagyon kevés adatot közöl — az ismert okok folytán — az 1945. évről.

A II. fejezetből ismerkedethetünk meg a menekülő nyilas megyei, járási és községi közigazgatás történetével. Ekkor érződik először, hogy e problémakört országos összefüggéseiben vizsgálja. Ám kitűnik a Somogy megyei sajátosság is, hogy itt működött leghosszabb ideig egymás mellett párhuzamosan a nyilas és a már felszabadult megyében a demokratikus vezetés.

E fejezet hadtörténeti szempontból is érdekes, mert megismerjük a közigazgatási apparátus katonai arculatát. Kaposvárott Vida Gyula vezérőrnagy vezetésével már 1944. november 6-án megalakult a Honvéd Közigazgatási és Gazdasági Parancsnokság. E szerv országos történetének feldolgozása még a hadtörténetírás egyik adóssága.

A III. fejezet nagyrésze hadtörténeti aspektusban a megye területén folyó felszabadító hadműveletekkel foglalkozik. Somogy megye területén a harcok 1944. december 1-vel kezdődtek meg — és kereken négy hónapig — 1945. április 1-ig tartottak. Már a hadműveletek első két hetében „a megye falvai-

nak több mint fele (145 község) felszabadult.” (36. o.)

A váltakozó sikerű és elhúzódo harcok mellett fontos részkérdésről is tudomást szerzünk: pl. a hadműveletek során 93 somogyi községet ürtettek ki. Összesen 108 951 személynek kellett elhagynia otthonát. A könyvnek e részében jelentős helyet foglal el a megye háborús kárainak statisztikai felmérése is.

A IV. fejezet a megye háború utáni helyzetével, az élet megindulásával foglalkozik. Alig fejeződtek be a harcok, a lakosság azonnal megkezdte az újjáépítés gigászi munkáját. Az országépítő tevékenységet akadályozta, hogy a megye területén több mint 10 000 katasztrális hold jelentett robbanásveszélyt a rajta dolgozni, vagy akárcsak közlekedni kívánó személyek részére.

E fejezet 50 oldalon ismerteti a megye demokratikus átalakulásának sokrétű, politikai harcok közepette folyó történetét. Megismerjük NNFF pártjának tevékenységét, a nemzeti bizottság megyei testületét és a közigazgatás újjászervezését. A szerző jelentős helyet szentelt a demokratikus rendőrség megszervezésének, kiindulva abból a közbiztonsági állapotból, amely ez időben a megyét jellemezte. Részletesen foglalkozik a megyében lezajlott földosztással, annak eredményeivel, amelynek során több mint 36 000 család kapott földet.

Az V. fejezetben 99 korabeli dokumentumból 15 irat a nyilas uralom időszakára, 84 pedig a felszabadult megyére vonatkozik.

A kötet tudományos apparátusában nemcsak olyan adatokkal találkozunk, amelyek a könyv használatát segítik elő, hanem olyanokkal is, amelyek új ismeretanyagokat tartalmaznak. (Pl. eseménynaptár és adattár.)

A kötet egyetlen hiányérzetet keltő része a X. fejezet, amely a „felszabadulás története képekben” címet viseli. A képillusztrációk élénkítették volna a kötet szövegi részét, ha azok a megfelelő helyre kerülnek.

Mindenképpen egyetérthetünk azzal a véleménnyel, hogy kiadásunk olyan helytörténeti olvasókönyvvel szaporodott, amely egyaránt színvonalas olvasmány „...diák és szaktanár, népművelő és helytörténész, honismereti szakvezető és politikai, gazdasági és kulturális irányítók számára”.

Gellért Tibor